

LECHOSŁAW LAMEŃSKI

O NAUCZANIU HISTORII SZTUKI W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM SŁÓW KILKA

W 2010 r. minęło sześćdziesiąt pięć lat od chwili, gdy w ramach Wydziału Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego rozpoczęto nauczanie historii sztuki. W 1945 r. przybył do Lublina z Wilna prof. Marian Morelowski, który jako pierwszy profesjonalnie wykładał ten ciekawy przedmiot. Na prowadzone przez niego zajęcia, a także na wykłady innych badaczy (po upływie kilku lat pojawili się bowiem na Uniwersytecie: prof. Piotr Bohdziewicz i prof. Rajmund Gostkowski) przychodziły tłumy spragnionych wiedzy, kontaktu z dziełami sztuki słuchaczy, od bardzo młodych, po znacznie starszych i bardziej doświadczonych przez życie, mających już za sobą traumatyczne doświadczenia związane z latami okupacji hitlerowskiej. Nie obowiązywały wówczas jeszcze żadne limity ilościowe i wiekowe. W efekcie przez skromne sale dawnych koszar świętokrzyskich przy Alejach Raclawickich 14 przewinęły się setki studentów z całej Polski. Wielu z nich tylko zaczynało studia w zabytkowym Lublinie, bowiem pięknie położone nad Bystrzycą miasto było najczęściej jedynie etapem w ich życiu, podczas gdy inni pozostawali tu już na stałe.

W gruncie rzeczy jednak początków lubelskiej historii sztuki należy upatrywać w pierwszych cyklicznych wykładach na wybrane tematy, do jakich doszło już w okresie dwudziestolecia międzywojennego, zaledwie kilka lat po powstaniu Uniwersytetu. Były to zajęcia prowadzone przez prof. Kazimierza Michałowskiego (w latach 1934-1936) i prof. Józefa Dutkiewicza (w latach 1938-1939), także na Wydziale Nauk Humanistycznych w ramach nauk

pomocniczych historii i filologii klasycznej. Nie należy również zapominać o inicjatywie ks. Jana Władzińskiego, dyrektora powołanego do życia w 1920 r. Muzeum Diecezjalnego w Lublinie, który z godnym pozazdrosczeniem zapałem rozpoczął równoległe gromadzenie uniwersyteckiej kolekcji dzieł sztuki, powstającej głównie z darów serca. W efekcie, od 1932 r. rozpoczęło swoją działalność skromne Muzeum Uniwersyteckie, które już po 1945 r. stało się bardzo istotnym (zawierającym wiele bardzo interesujących i wartościowych dzieł sztuki, od średniowiecza po współczesność, wymierny efekt ofiarnej działalności hojnych darczyńców) elementem edukacji przyszłych historyków sztuki, nieodłącznym fragmentem skromnych struktur ówczesnej Sekcji Historii Sztuki.

Po burzliwych, prawdziwie pionierskich latach czterdziestych i pięćdziesiątych nastąpiła znacznie spokojniejsza – choć trudniejsza ze względów politycznych, zwłaszcza ze względu na stosunek władz państwowych do instytucji kościelnych – dekada lat sześćdziesiątych. Wówczas to niemal o wszystkim w Sekcji Historii Sztuki decydowali: ks. prof. Władysław Smoleń (przybyły z Tarnowa, gdzie organizował z powodzeniem Muzeum Diecezjalne) i prof. Antoni Maśliński (kolejny po prof. Morelowskim wilnianin w Lublinie). To oni stanęli na czele dwóch katedr: Katedry Historii Sztuki Kościelnej (Smoleń) oraz Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej i Nowożytnej (Maśliński), mieli znaczący wpływ na zatrudnienie kolejnych asystentów, a także program nauczania. Pod koniec lat sześćdziesiątych z inicjatywy prof. Jerzego Kłoczowskiego, wybitnego historyka, ówczesnego dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych, doszło do prawdziwej rewolucji o charakterze organizacyjnym. Wbrew swoim kolegom-historykom, którzy widząc słabość personalną Sekcji Historii Sztuki (brak profesorów, podczas gdy kolejni asystenci, nie mogąc napisać i obronić doktoratów w terminie, byli po upływie regulaminowych lat rotowani) skłaniali się do jej likwidacji i włączenia do Sekcji Historii, przekonał on najwyższe władze KUL, że mimo wszystko warto zatrudnić samodzielnych historyków sztuki, na co dzień zamieszkałych i aktywnych w innych ośrodkach badawczych kraju (głównie w Warszawie i Krakowie). Dopływ „świeżej krwi” pociągnął za sobą nieuniknioną reorganizację Sekcji. W miejsce dwóch dotychczasowych katedr powstały: Katedra Historii Sztuki Starożytnej i Archeologii Klasycznej (prof. Barbara Filarska z Warszawy); Katedra Historii Sztuki Średniowiecznej (prof. Tadeusz Zagrodzki, także z Warszawy); Katedra Historii Sztuki Nowożytnej (prof. Antoni Maśliński); Katedra Historii Sztuki Kościelnej (ks. prof. Władysław Smoleń) i Katedra Historii Sztuki Nowoczesnej (prof. Andrzej Ryszkiewicz również z Warszawy). Już w dekadzie lat osiemdziesiątych powstały jeszcze dwie kolejne ka-

tedry: Katedra Historii Doktryn Artystycznych (prof. Jacek Woźniakowski, z Krakowa, związany jednak z Sekcją już od początku lat pięćdziesiątych, jeszcze jako magister) oraz Katedra Kultury Artystycznej (prof. Tadeusz Chrzanowski, również z Krakowa).

To właśnie im (zwłaszcza prof. prof.: Chrzanowskiemu, Filarskiej, Ryszkiewiczowi, Woźniakowskiemu i Zagrodzkiemu), którzy nie przejmując się, iż przez fakt spędzania długich godzin w brudnych i rozklekotanych, wiecznie spóźniających się pociągach, byli pogardliwie nazywani „kolejarzami”, Sekcja Historii Sztuki KUL zawdzięcza obecność pierwszego pokolenia całkowicie własnych badaczy, którzy tutaj – w latach siedemdziesiątych oraz później – kończyli studia, a następnie konsekwentnie zdobywali kolejne stopnie naukowe: doktora, doktora habilitowanego i profesora.

Wcale nie tak odległe dekady lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, niezwykle burzliwe, a zarazem przełomowe w najnowszych dziejach naszego państwa, to bodajże najciekawszy, najbardziej twórczy okres w dziejach Sekcji Historii Sztuki. Katolicki Uniwersytet Lubelski, jako jedyna tego typu uczelnia w Polsce i całym bloku państw socjalistycznych, przyciągał nie tylko studentów z obszaru całej Polski, których uczyli bez wątpienia badacze najwybitniejsi, o największej wiedzy i doświadczeniu, szanowani i cenieni nierzadko bardziej poza granicami kraju, niż na miejscu nad Wisłą. Podobnie było na historii sztuki. Ogromna kultura i wiedza naszych profesorów (do których dołączyła z Wydziału Filozofii prof. Elżbieta Wolicka-Wolszleger), ich wzajemne przyjaźnie, a także tolerancja i szacunek nawet wobec tych, z którymi nie zgadzali się merytorycznie, zaowocowały nie tylko rzadko spotykaną aktywnością badawczą wśród ich asystentów i współpracowników (na KUL przyjeżdżali i wykładali także inni ciekawi i równie wartościowi historycy sztuki, jak np.: dr Jerzy Baranowski, prof. Tadeusz Dobrzeńcki, dr Elżbieta Grabska-Wallis, prof. Wiesław Juszcak oraz prof. Jerzy Lileyko i prof. Andrzej K. Olszewski, którzy związali się z uczelnią na dłużej), ale zacieśniły więzy przyjaźni pomiędzy niemal wszystkimi pracownikami Sekcji. Do obowiązkowych kanonów życia pozaakademickiego weszły regularnie organizowane kolacje i kolacyjki, mniej lub bardziej oficjalne interdyscyplinarne spotkania naukowe, a nawet polityczne i całkowicie prywatne, które przyczyniały się z jednej strony do budowania prawdziwie rodzinnej atmosfery, do zacieśniania więzów pomiędzy przedstawicielami poszczególnych pokoleń, a z drugiej ułatwiały wymianę myśli i doświadczeń, dalszy rozwój naukowy, kolejnych, najbardziej uzdolnionych absolwentów Sekcji.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych zakończyli swoją wieloletnią obecność w Sekcji ks. prof. Władysław Smoleń i prof. Antoni Maśliński, zaś kilka

lat później, zwłaszcza na przełomie 1990/1991 r. odeszli na zasłużoną emeryturę pozostali profesorowie starszego pokolenia, pozostawiając los studentów, których przybywało (po obowiązującym bowiem przez całe dziesięciolecie limicie dziesięciu osób, zaczęto przyjmować do pięćdziesięciu osób na rok), w naszych rękach i głowach. W wyniku zmiany sytuacji polityczno-gospodarczej w Polsce (po wydarzeniach czerwca 1989 r.), z uniwersytetu ogólnopolskiego, znanego i cenionego w całej Europie i na świecie, staliśmy się siłą rzeczy uczelnią o znaczeniu bardziej regionalnym, w dobrym jednak tego słowa znaczeniu. Zdecydowana większość naszych studentów pochodzi już niemal wyłącznie z szeroko rozumianej Lubelszczyzny, ale jak uczy doświadczenie, są to w dużej mierze ludzie bardzo zdolni, ambitni i pracowici, w których należy i warto pokładać nadzieję na przyszłość.

Wreszcie w 2000 r. doszło także do zmiany nazwy Sekcji Historii Sztuki na Instytut Historii Sztuki, który dysponując już własną, bardzo dobrze przygotowaną kadrą dydaktyczną, bez kompleksów, świadomą swojej wartości (byliśmy bodajże pierwszym Instytutem Historii Sztuki w Polsce, który zatrudniał na pełnym etacie aż dziesięciu samodzielnych pracowników naukowo-badawczych, z wykształcenia historyków sztuki), stał się jednym z czołowych uniwersyteckich ośrodków badawczych w Polsce. Pierwsza dekada XXI wieku to kolejne, bardzo ważne zmiany organizacyjne w ramach Instytutu. Obecnie Instytut liczy ponad dwudziestu pracowników naukowo-dydaktycznych, zatrudnionych aż w jedenastu katedrach: Katedra Historii Sztuki Starożytnej i Wczesnochrześcijańskiej (kierownik dr hab. Bożena Iwaszkiewicz-Wronikowska); Katedra Historii Sztuki Średniowiecznej Powszechnej (prof. dr hab. Małgorzata Mazurczak); Katedra Historii Sztuki Średniowiecznej Polskiej (do ubiegłego roku prof. dr hab. Jadwiga Kuczyńska); Katedra Historii Sztuki Nowożytnej (dr hab. Irena Rolska-Boruch, po prof. dr hab. Jerzym Lileycy); Katedra Kultury Artystycznej (dr hab. Bożena Noworyta-Kuklińska); Katedra Historii Sztuki Nowoczesnej (prof. dr hab. Lechosław Lameński); Katedra Historii Sztuki Współczesnej (dr hab. Małgorzata Kitowska-Łysiak); Katedra Historii Sztuki Kościelnej (ks. prof. dr hab. Ryszard Knapieński); Katedra Teorii Sztuki i Historii Doktryn Artystycznych (dr hab. Ryszard Kasperowicz, po pełniącej funkcję kierownika przez wiele lat prof. dr hab. Elżbiecie Wolickiej-Wolszleger); Katedra Komparatystyki Artystycznej (dr hab. Dorota Kudelska) oraz Katedra Muzealnictwa i Ochrony Zabytków. W ramach Instytutu funkcjonuje również z powodzeniem i ku zadowoleniu studentów: Pracownia Chrześcijańskiej Ikonografii Porównawczej, Zakład Fotografii Dokumentalnej, licząca coraz więcej wartościowych woluminów,

profesjonalnie prowadzona biblioteka, a także Pracownia Zbiorów Muzealnych (dawne Muzeum Uniwersyteckie im. ks. J. Władzińskiego).

Doświadczenie wyniesione z lat nauki i współpracy z naszymi profesorami przynosi wymierne efekty w postaci bardzo bliskich, wręcz zażyłych kontaktów zawodowych i osobistych reprezentantów naszego Instytutu z przedstawicielami pozostałych instytutów i katedr historii sztuki w Polsce. W dowód uznania dla dokonań środowiska lubelskiego Instytut Historii Sztuki KUL był m.in. organizatorem dwóch ogólnopolskich sesji firmowanych przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Polsce (*Figury i figuracje*, 20-22 X 2005 r.; *Polis – Urbs – Metropolis*, 25-26 XI 2010 r.), a pracownicy kilku Katedr Instytutu (przede wszystkim: Katedry Historii Sztuki Starożytnej i Wczesnochrześcijańskiej, Katedry Historii Sztuki Nowożytnej, Katedry Teorii Sztuki i Historii Doktryn Artystycznych, Katedry Historii Sztuki Współczesnej, a także Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej Powszechnej i Katedry Historii Sztuki Kościelnej) organizują od kilkunastu już lat cykliczne sesje i konferencje naukowe o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym (każdorazowo zakończone drukiem materiałów posesyjnych), co sprawia, że ośrodek lubelski tętni życiem, a jego przedstawiciele (zarówno pracownicy, jak i studenci) cieszą się powszechnym uznaniem i szacunkiem w kraju i za granicą.